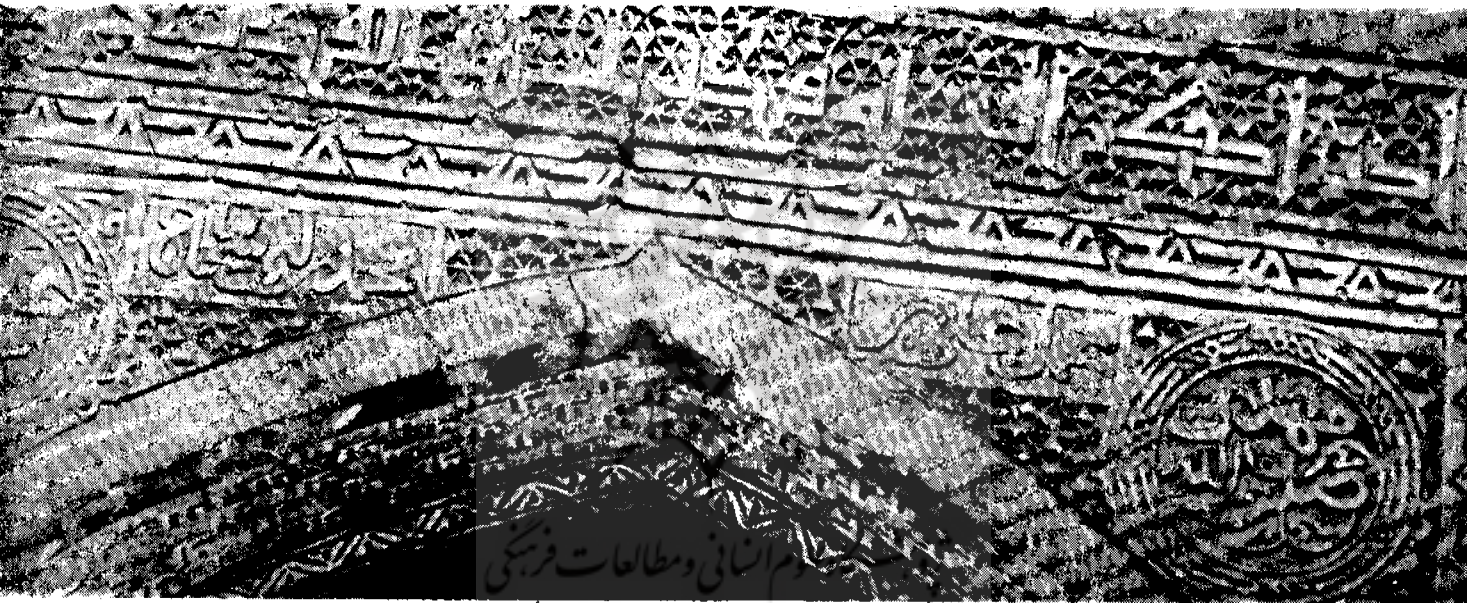

آشنایی با استاد بزرگ در هنر گچ براری؛

علی بن محمد بن ابوشجاع بنا

نام علی بن محمد بن ابوشجاع بنا دریشانی درگاه ورود بنای مورخ ۷۶۱ - خاکجای دو امیر خاندان علی صفی در قم تصویر قسمتی از کتابه کمر بندی و کتابه گرد درگاه و تزیینات ظریف و زیبای گچی بنا را نیز می نمایاند

چهار صنفه و ایوانها و بالاخانهها و به نهایت تکلفات و نقاشی و زینت و تصویر آراسته و عمارتی دلگشا بود آقا کمال الدین حسین مسیبی و فرزندش آقا فتوح الدین فتح الله که معماران بلده قم بودند به پایان بردند.^۳ جز این از هنرمندان فمی در دوره های مختلف در بسیاری از بناهای تاریخی ایران آثاری به جای مانده که برخی از آنها در نوشته های مربوط یاد شده است.^۴ در

منور امامان اهل بیت در بقیع بنایی شکوهمند بنیاد کند معماری از قم به مدینه فرستاد^۱ و شاه اسماعیل صفوی نیز برای تجدید بنای حرم مطهر جوادین (ع) در کاظمیه بغداد «استاد سلطان حسین بناء قمی از معماران ماهرو بنایان نادر را که مقرنس برطاق سپهر بستی» به آنجا اعزام داشت^۲ و هم بنای کاخ زمستانی او را در قم که مشتمل بر يك دست حر مسرا مرکب از

شهر قم از دیر زمان در برخی از فنون استادانی بنام پرورده و هنرمندانی بزرگ داشته که از مهم ترین آنها فنون مربوط به ساختمان - بنا و تزیین - است که استادان قمی در آن رشته ها نامور بوده و آثاری نفیس از خود به یادگار گذارده اند. در تاریخ می بینیم که مجد الملک براوستانی - وزیر مشهور برکیارق امیر سلجوقی - هنگامی که می خواست بر تربت

از جمله دونالد^۲ گردیده است که با توجه به این که همه آن بناها جز یکی به وسیله افراد يك خاندان که در آن دوره بر قم فرمانروایی داشته‌اند^۳ بنا شده است تعجب بر طرف خواهد شد .

همه این بناها که از بالاترین نقطه پوشش سقف تا نزدیک زمین و سطح بقعه با آرایش‌های بسیار ظریف گچی تزئین شده از بهترین نمونه‌های اوج تجلی هنر گچ‌بری در بناهای قدیم ایران به‌شمار است . بیشتر آنها از این امتیاز نیز برخوردارند که نام هنرمند سازنده خود را در میان تزئینات بازگو می‌کنند .

آرایش‌های گچ‌بری بیشتر آنها اثر دست يك استاد هنرمند : «علی بن محمد بن ابوشجاع بنا» است که چهار اثر با تاریخ‌های ۷۶۱ ، ۷۷۰ ، ۷۷۴ و ۷۸۰ از او می‌شناسیم . او در کتابه‌های این آثار از خود بدین صورت‌ها یاد نموده است - با رعایت ترتیب بالا - :

علی بن محمد بن ابی شجاع بنا
ابن محمد علی ابوشجاع
علی بن محمد ابی شجاع

- ۱- کامل ابن اثیر ۷ : ۲۱۴ (چاپ ۹ جلدی قاهره) وقایع سال ۴۹۵ .
- ۲- خلاصه التواریخ ، برگ ۳۵ فیلم ۱۷۳۹ (عکس ۵۵۶۵) دانشگاه (نسخه وقفی شاه عباس برآستان شیخ صفی) .
- ۳- همان مأخذ ، برگ ۳۰ .
- ۴- از باب نمونه مسجد جامع ساوه که در میان تزئینات عالی و زیبای آن نام‌های «استاد میراحمد بن میرحاجی بناء قمی» (بر پوشش سقف مقصوره جامع) و «شیخ جمال‌الدین ابن کمال‌الدین بناء قمی» (در ایوان مقصوره - از آثار نیمه اول قرن دهم) خوانده می‌شود .
- ۵- تاریخ مذهبی قم : ص ۲۰۲ دیده شود .

- ۶- مزارات علی بن جعفر واحمد بن قاسم و خدیجه خاتون و سید سربخش و بقاع باغ‌گنبد سبز .
- ۷- معماری اسلامی ایران در دوره ایلخانیان : ص ۱۲۵ .
- ۸- بحث «خاندان علی‌صفی، شهریارانی گنم» از نویسنده دیده شود .

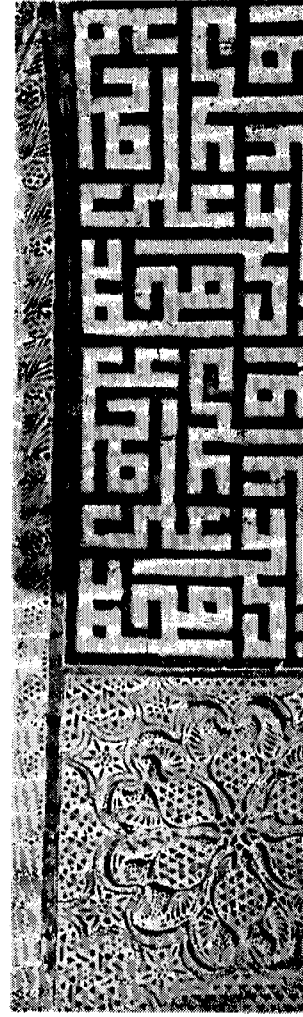
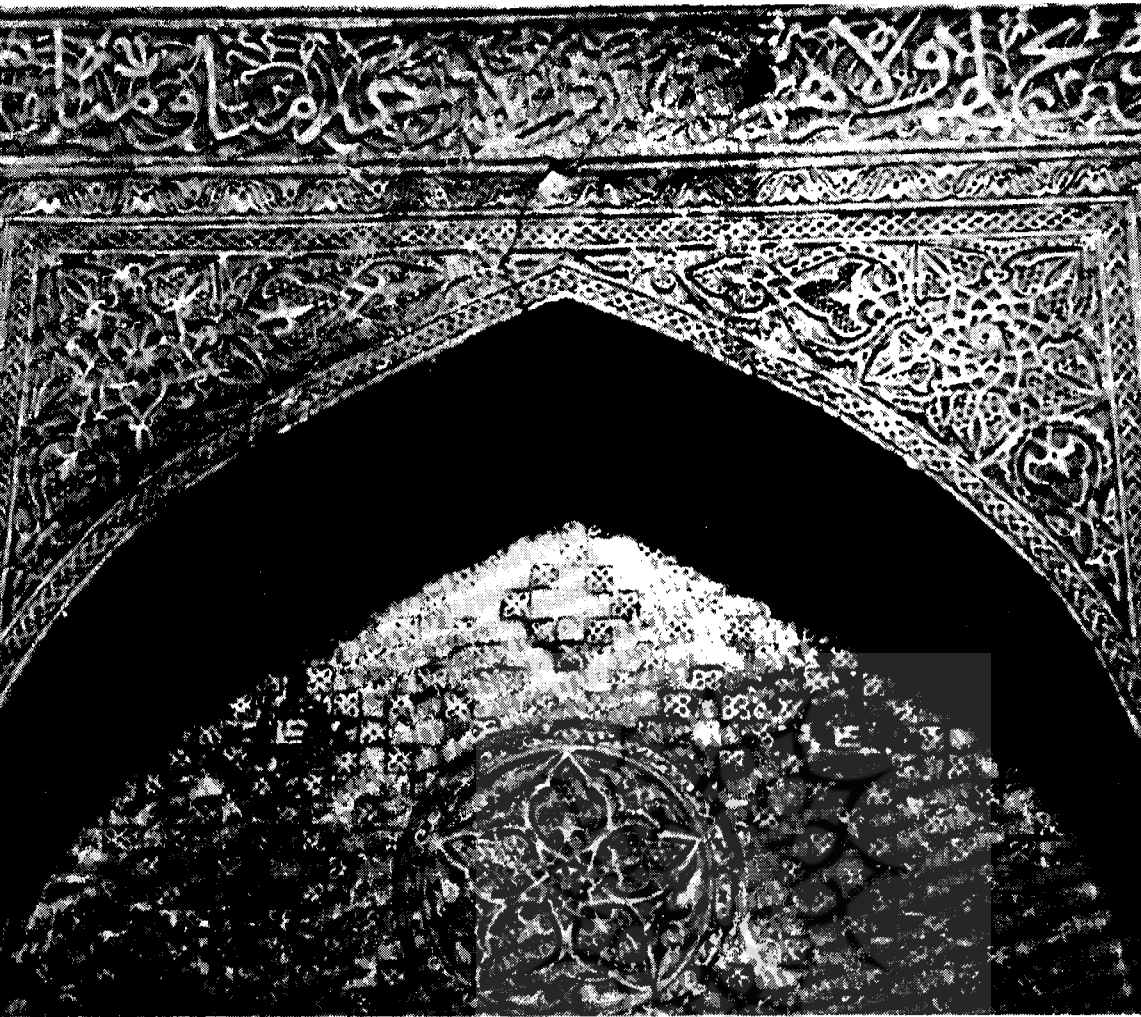
نام «علی» در گچ‌بری و آرایش قوسی‌های درگاه‌ها خاکجای دوامیر خاندان علی صفی در قم - مورخ ۷۶۱

مهارت و استادی و چیره‌دستی اوست .
* * *

در میان آثار و بناهای قدیم شهر قم آنچه به‌طور قطعی تاریخ بنای خود را حفظ کرده است هفت اثر بسیار ارزنده^۴ با سبک‌هایی نزدیک به هم از قرن هشتم قرار دارد که عمده آنها در نیمه دوم قرن بنا شده ، و این موضوع موجب تعجب بعضی از خارجی‌ان و ایران‌شناسان اروپایی

روزگاران اخیر نیز از «استاد حسن قمی» هنرمند بزرگ دوره قاجار چندین اثر هنری نفیس در دست داریم که بنسای مدرسه جدید سپهسالار در تهران یکی از آنهاست^۵ .

در این بحث با یکی از این هنرمندان بزرگ آشنا می‌شویم که چند اثر بسیار نفیس هنری از بهترین آثار تاریخی کشور ما ساخته و پرداخته دست توانا و یادگار

راست : نمونه تزئین با نام «محمد» و «علی» در دیگر آثار قدیم قم - یکی از دوقوسی سردر ورود بنای امامزاده زید قم - مورخ ۸۴۷
چپ : تزئینات پیشانی يك درگاه از بنای مورخ ۷۹۲ باغ گنبد سبز قم برای مقایسه با تزئینات بنای مورد بحث

و تفصیل از چند دید متغایر شناسانده شده و نظر آن بوده است که اهل تحقیق با آن آثار که تاکنون به درستی در هیچ مأخذ معرفی نگردیده است آشنائی یابند و مؤسسات مسئول از ضرورت حفظ و نگهداری آن آگاه شوند . در اینجا نیز تا آن حد که معرف سبک کار و هنرمندی این استاد والاقدر و شناخته نشده هنر گچ بری ایران در فترت میان دوره مغول و حمله تیمور باشد وصف فشرده ای از هر یک از چهار اثر مذکور انجام می پذیرد :

۷۸۰ است که اوج مهارت و استادی و ظرافت کاری فنی اوست . پس از آن دیگر اثری از او نمی شناسیم و مانا در سال ۷۹۲ دست از کار باز داشته یا در گذشته بوده است چه نام او در بنایی دیگر که خاندان امراء مزبور در این سال بنیان کرده اند دیده نمی شود و طرح و شکل نیز با اسلوب کار او که در زیر ضمن معرفی بناهای یاد شده با آن آشنا خواهیم شد دو گونه گی هایی آشکار دارد .

آثار دست این هنرمند به وسیله این نگارنده تاکنون در چند جا به اجمال

ابن محمد علی ابوشجاع البنا درباره او همین قدر می دانیم که در خدمت امراء خاندان علی صفی (امراء مستقل قم در قرن هشتم) بوده و هنر خود را در خدمت بناهای احدائی آن خاندان به کار می برده است .

چنان که دیدیم نخستین اثری که از او در دست داریم مورخ ۷۶۱ است و پیش از آن اثر شناخته شده ای از او نیست . گچ بری خانقاه علی صفی در سبک و طرح و شکل با کارهای او جدایی آشکار دارد . آخرین اثر او نیز مورخ

آرایش‌های گچ‌بری قوسی یکی از درگاه‌های بنای مورخ ۷۹۴ باغ گنبد سبز

بالا : قسمتی از سومین کتیبه بنای بقعه خدیجه خاتون مشتمل بر نام پدر بانی بقعه و الثاب او
 پایین : پایان سومین کتیبه سرتاسری همان بنا مشتمل بر نام علی بن محمد بن ابی شجاع قسمتی از آرایش گرد گوشواره نیز (با نامهای محمد
 و علی) در تصویر دیده میشود
 صفحه مقابل : قسمتی از سومین کتیبه سرتاسری بقعه خدیجه خاتون در درگاه ورود شمالی مشتمل بر نام سازندگان بنا

این بنا در جانب شرق قم در باغی مشهور به باغ گنبد سبز قرار گرفته و خاکجای خواجه اصیل‌الدین قمی نایب خالصجات خواجه علاء‌الدین محمد هندو وزیر معروف ایلخانی و فرزند او تاج‌الدین علی اصیل است که پس از درگذشت ابوسعید بر قم دست یافت و تا پایان عمر به استقلال بر آن منطقه و پیرامون آن فرمان راند^{۱۰}. در باغ یاد شده سه بنای برجی شکل در فاصله‌های چندده قدمی یکدیگر قرار دارد که بنای مورد بحث جنوبی‌ترین آنهاست. یکی دو قرن پیش سقف و گنبد برجی این بنا فرو ریخته و مدتها کنایه‌ها و تزیینات گچ‌بری آن در معرض باد و باران و آفتاب بوده^{۱۱} تا در نیم قرن اخیر سقفی ساده و ضربی بر آن ساخته شده است.

نمای بنا از بیرون و درون هشت ضلعی است که در هر ضلع از داخل درگاهی برآورده‌اند. قاعده گنبد تا زیر سقف نو دوازده متر است که تا بالای کنایه کمر بندی بنا هشت ضلعی و پس از آن شانزده ضلعی است که گنبد بر روی آن قسمت قرار داشته است. سازنده این بنا بنا بر آنچه در تریجی بالای در ورود از درون بنا دیده می‌شود حسن بن علی خلوان (؟) است که بنائی دیگر نیز از او در دست داریم و او این بنا را به دستور خواجه علی صفی - فرمانروای مستقل قم در آن سالها - بر فراز خاکجای

عم و پسر عم او بنیاد نهاده است.

سبک بنای بقعه در اساس همانند دویبای دیگر باغ - که آن دو نیز وابسته به خاندان یاد شده است - می‌باشد و تزیینات و آرایش‌ها و کنایه‌ها نیز که کار علی بن محمد بن ابی شجاع است باز بر همان قیاس است به این شرح که در بنای ما دو کنایه گلوبندی و کمر بندی با فاصله نماهای شانزده گانه گرد گنبد (که چهار تایی آن نورگیر است) و کنایه‌های دیگر سرتاسری گرد درگاه‌ها دیده می‌شود که بر هر پایه دو کتیبه عمودی - از بالا به پایین تا نزدیک یک متری سطح بقعه و سپس چند کلمه‌ای افقی و آن گاه مجدداً عمودی از پایین رو به بالا - قرار گرفته که با پیمودن پیشانی هر صفا به پایه بعد می‌رسد و مجدداً رو به پایین استمرار می‌یابد. این طرح عیناً در دویبای دیگر نیز دیده می‌شود.

کتیبه گلوبندی به خط ثلث درشت و برجسته مشتمل بر آیات قرآنی (چهار آیه نخستین سوره فتح) و کتیبه کمر بندی در آغاز قسمت هشت ضلعی باز به خط ثلث برجسته در زمینه نقش و نگارهای زیبا و ظریف مشتمل بر نام بانی و به خاک رفتگان در این گنبد است که مقداری از آن در چند جا ریخته و در پایان آن تاریخ ۷۶۱ خوانده می‌شود. میان این دو کتیبه نماهای شانزده گانه با تزیینات گچی - که مقداری از آن همانند مشبک‌های جلوی نورگیرها فرو ریخته است - قرار دارد. کتابه گرداگرد درگاه‌ها مانند دویبای مشابه از

آیات قرآنی (سوره‌های دهر و قدر) است که به خط کوفی با عرض سی و پنج سانتی متر در زمینه آرایش‌های ظریف و زیبای گچی نوشته و گچ‌بری شده است.

پیشانی درگاه‌ها - لچکی‌های دو سوی آن - جدار و سقف و قوسی‌های آنها پوشیده از تزیینات بسیار ظریف و زیبای گچ‌بری است که در هر یک از لچکی‌ها تریجی مدور مشتمل بر صلوات کبیر و در داخل هر درگاه نیز در بالای جدار شمشه‌ای از گل و بوته یا نقش و نگار و یا نام‌های متبرک به خطوط بنائی در میان تزیینات «ملات» کاری گچی گچ‌بری شده و هر یک را وصفی جداست. در لچکی‌های دوسوی پیشانی درگاه ورود بنا درون مربعی مستطیل در هر دو طرف نام استاد هنرمند آرایشگر به این صورت خوانده می‌شود (ش ۱):

عمل علی بن

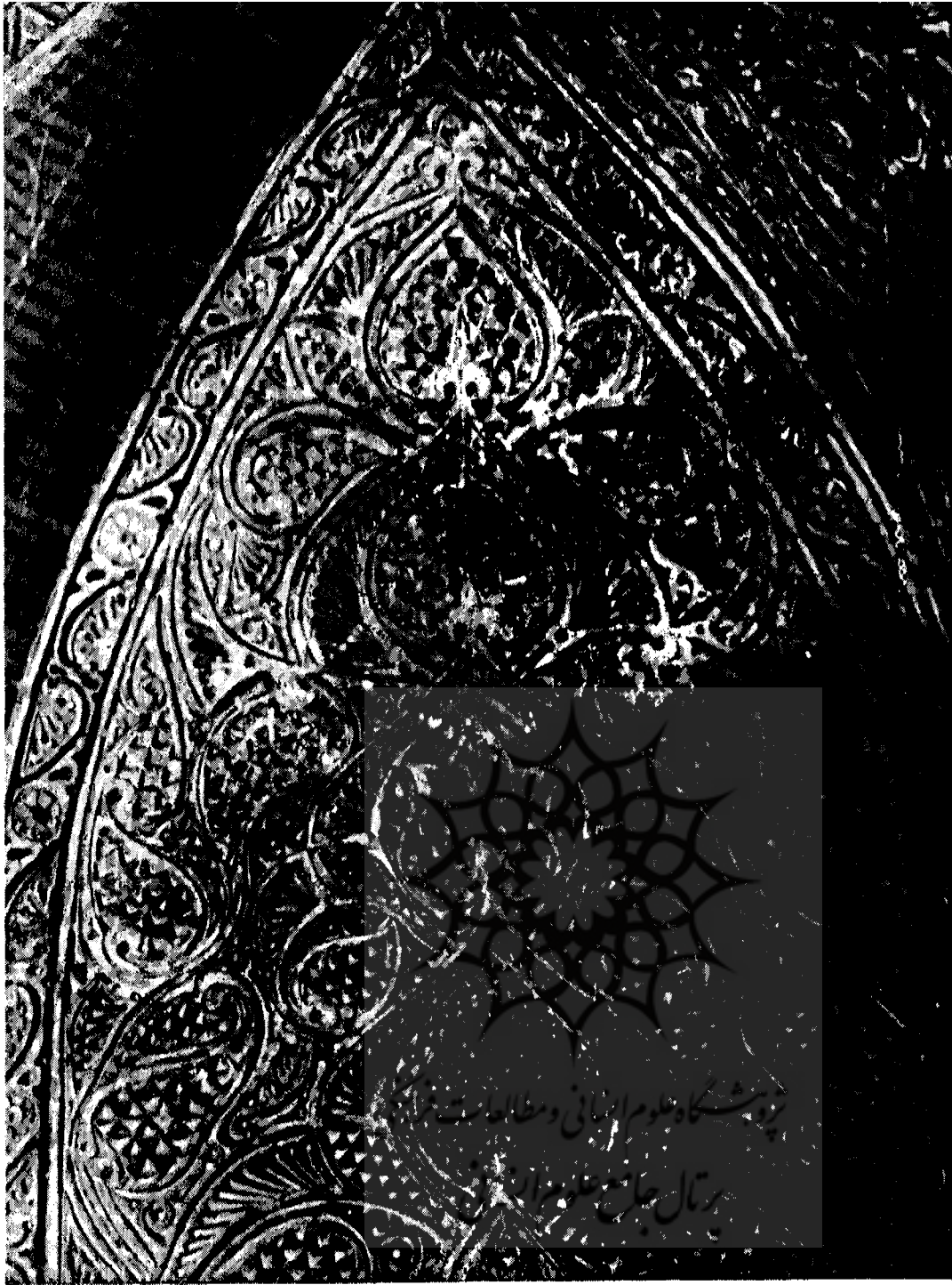
محمد بن ابی شجاع بنا

تزیینات کننده کاری گچی قوسی‌های

۹- این بنا همان است که در کتاب معماری اسلامی ایران در دوره ایلخانیان : ص ۱۹۹ زیر عنوان «امامزاده علی بن ابوالعالی بن علی صفی» شرحی بسیار کوتاه درباره آن آمده و معرفی دقیق آن برای نخستین بار به وسیله نویسنده در بحث «خاندان علی صفی، شهریارانی گمنام» انجام گرفته است که این بحث نیز با مطالب و تصاویر خود متمم و مکمل همان بحث است

۱۰- مجمع‌الانساب شهبانکارهای، عکس شماره ۳۰۰ دانشگاه : برگ ۲۹۱.

۱۱- تصویری که در سفرنامه دیولافوا : ص ۱۸۹ چاپ شده است دیده شود.

تزئینات یکی از دو قوسی
گوشواری در بقعه سید
سربخش قم

۷۷۰

بقعه امامزاده خدیجه خاتون
در سی کیلومتری جنوب قم

دومین اثری که از «علی بن محمد بن
ابی شجاع بنا» می‌شناسیم تزئینات بقعه
معروف به «خدیجه خاتون» است که
در قریه‌ای به همین نام در پنج فرسنگی قم

با دقت در سبک آرایش‌های این دوینا
و سنجیدن هر یک با دیگری این نکته
به درستی آشکار می‌شود که تزئینات بنای
مورد بحث از ظرافتی بیشتر برخوردار
بوده، و این احتمال بی‌مستند که
گنج‌بری‌های آن بنا نیز کار این استاد
هنرمند باشد از اساس بی‌وجه است (ش
، ۴ ، ۵) .

در گاه‌ها همه نام مقدس «علی» را جلوه
می‌دهد (ش ۲) . این سبک در دو بنای
دیگر باغ گنبد سبز قم و در دیگر آثار
قدیم این شهر نیز دیده می‌شود (ش ۳)
و اوج تجلی آن در بنای مورخ ۷۹۲
همین باغ است که گذشته از این در جدار
داخل صفاها هر ۱۷ نام «علی» نیز باز
به خطی درشت همان نام را جلوه می‌دهد .

« هذا العمل للعبد بن محمد علي ابو شجاع . . . » (ش ۸) .

از همه تزئینات بنا فقط متأسفانه در این قسمت چند حرف سائیده و محو شده است . آرایش‌های گرد گوشوارها با نام‌های مقدس الله و محمد و علی به خطوط بنائی است .

۷۷۴

مزار سید سربخش - قم

مزار معروف به « سید سربخش » خاکجای مردی از نوادگان امام صادق (ع) در قسمت شرقی قم به سال ۷۷۴ با دستور همان « غیاث‌الدین امیر محمد » بانی بقعه خدیجه خاتون تجدید بنا شده و بنای کنونی اثری از اوست . آرایش‌های زیبای این بنا نیز کار علی بن محمد بن ابی شجاع و وصف اجمالی آن به قرار زیر است :

نمای درونی قاعده گنبد همانند بنای پیش از سطح بقعه تا چند متری چهار گوشه با چهار صه در چهار سو است که در بالا با پیش آوردن نیم طاق‌ها (گوشوارها) در زوایا نما را به هشت ضلعی تبدیل نموده و پس از آن در بالای کتیبه کمر بندی به شاتر ده ضلعی با شاتر ده نما - که هشت عدد آن نورگیر بوده - تغییر یافته و بر فراز آن سقف گنبدی بقعه قرار دارد . در نقطه مرکزی این سقف ترنجی بانقوش و اشکال زیبا و ظریف و گرداگرد آن به عرض تقریبی ۲۰ سانتی متر کتابه‌ای به خط ثلث از آیات قرآنی (آیه ۱۶ و جزئی از آیه ۱۷ سوره آل عمران) و برگرد آن نیز زنجیره‌ای از نقوش ظریف به عرض چند سانتی متر گچ بری شده که از چهار سو در بدنه قوسی سقف چهار ترنج دیگر بانقوشی ظریف آنرا احاطه نموده است . پس از آن نخستین کتیبه سرتاسری بقعه به خط کوفی در زمینه‌ای بسیار ظریف میان دو حاشیه زنجیره‌ای از نام‌های متبرک قرار دارد

۱۲ - مجمع‌الانساب شبانکاره‌ای : برگ ۲۹۱ عکس یاد شده در پیش ، تاریخ روایان اولیاء الله آملی : ص ۱۹۶ ، تاریخ طبرستان مرعی : ۸۱ ، مطلع السعدین ۲ : ۱۴۰ ، احسن التواریخ روملو ۱۱ : ۸۷ دیده شود .

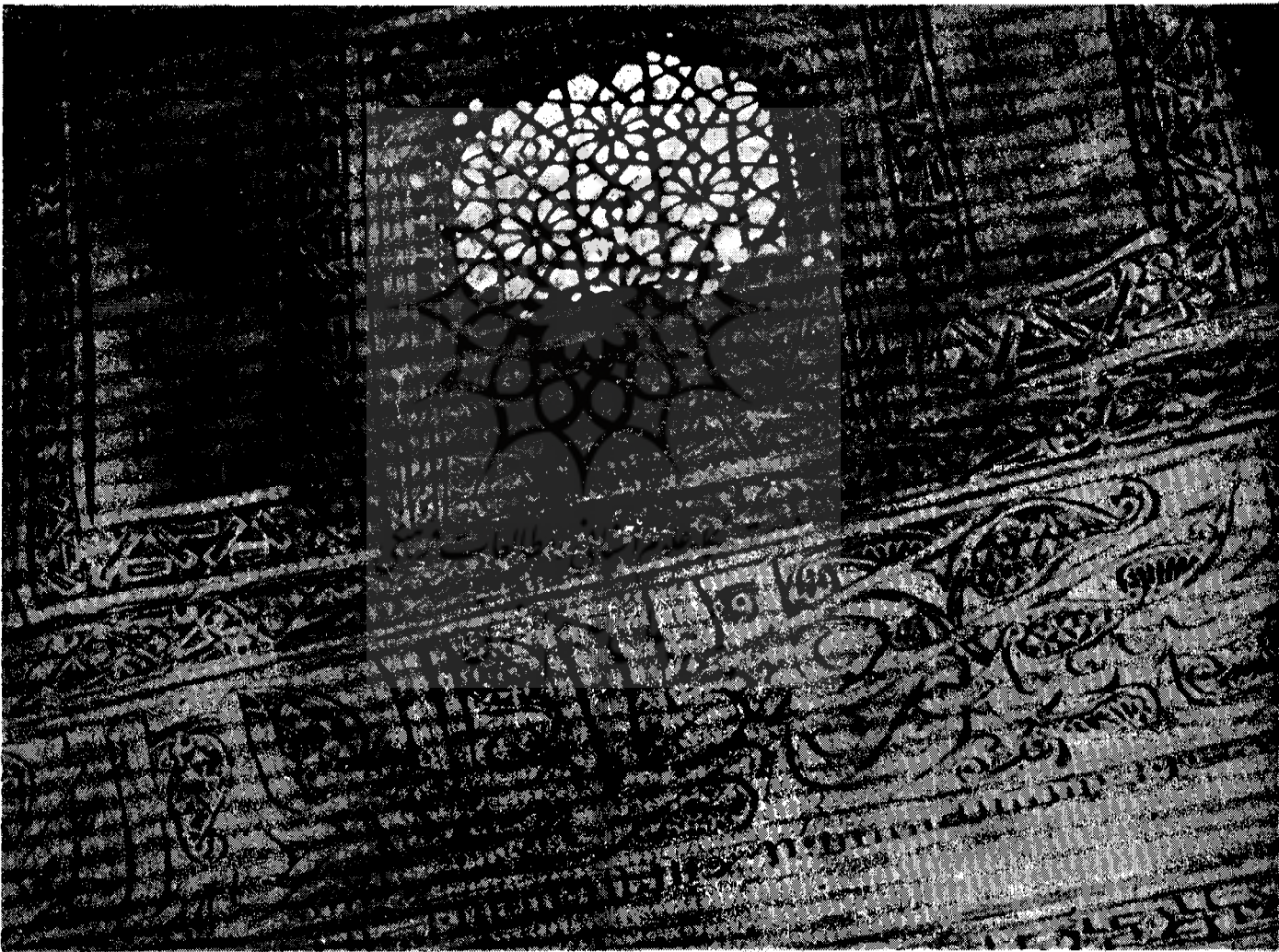
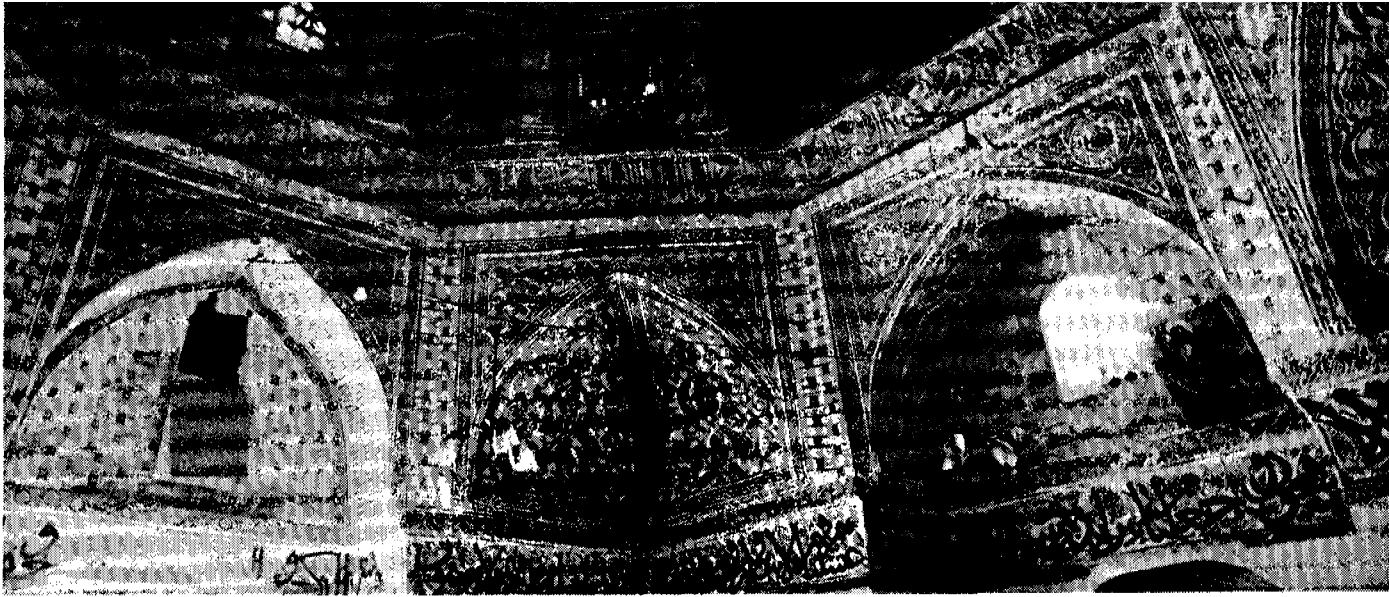

نام « علی بن محمد بن ابی شجاع » در پایان نخستین کتابه محراب بقعه سید سربخش قم

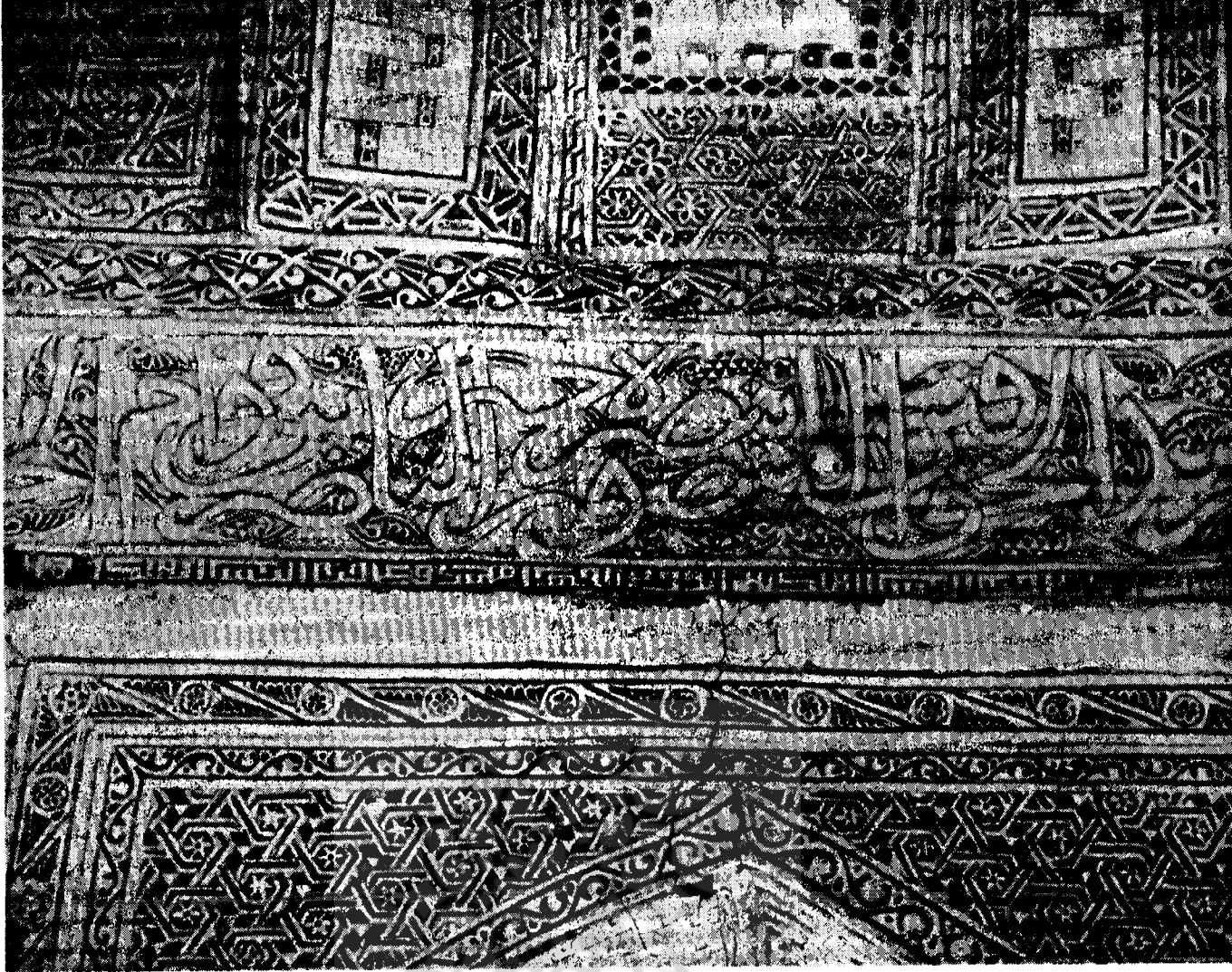
آرایش‌های سقف و بدنه این بنا چنین است که در نقطه مرکزی سقف شمشه‌ای از گل و بوته گچ بری شده و در زیر آن بر بدنه سقف هشت لوزی رنگ آمیزی شده ترسیم گردیده که در پایین با کتابه گلوبندی بنا - که مشتمل بر آیات قرآنی به خط کوفی و در آغاز قسمت شاتر ده ضلعی است - انجام می‌پذیرد . پس از آن نماها با آرایش‌های یاد شده و سپس در آغاز قسمت هشت ضلعی دومین کتابه سرتاسری به خط ثلث برجسته در زمینه گل و بوته مشتمل بر نام مدفون و نسب او و نام بانی (غیاث‌الدین امیر محمد) است که در میان ناتمام مانده و دنباله آن در کتیبه سوم که زیر گوشوارها در پایین بقعه گچ بری شده خوانده می‌شود . غیاث‌الدین امیر محمد فرزند خواجه علی صفی شخصیت بزرگ سیاسی عراق عجم در نیمه دوم قرن هشتم ۱۳ است و در این کتیبه‌ها از او و پدرش تجلیل بسیار شده است (ش ۶) . نام آرایشگر بنا در پایان سومین کتیبه پس از نام سازندگان بنا (درویش علی حاجی طاهر و درویش ابراهیم بن حسن حلاج - ش ۷)

و چند کیلومتری راه شوسه این شهر به اصفهان در بستر جنوبی رود انار قرار گرفته و منسوب به دختری از فرزندان امام صادق (ع) است .

این بنا را یکی از امراء خاندان علی صفی در سال ۷۷۰ بر فراز مدفن منسوب به « امامزاده » بنیاد نهاده است . نمای خارجی آن در بدنه مدور و در قاعده گنبد شاتر ده ضلعی است که گنبد هرمی بر فراز آن استوار است و نمای درونی در آغاز تا سه متر چهار گوشه با صفه‌ای در هرجانب است که پس از آن با پیش آوردن نیم طاق (گوشوار) هایی در چهار زاویه بنا شکل آن را به هشت ضلعی تغییر داده اند . در این قسمت هشت نما با آرایش‌های گچ بری قرار دارد . پس از آن صورت بنا به شاتر ده ضلعی تغییر یافته که هر ضلع را نمایی - در گرداگرد بقعه - فرا گرفته که از آن جمله چهارتا نورگیر و باقی آراسته به نقوش و نگاره‌های گچ بری و جرزهای میانه آنها نیز با حواشی زنجیره‌ای و تزئینات مختصر گچی است و سقف گنبدی بر فراز آن قرار دارد .

بالا: نمای درون بقعه احمدبن قاسم مورخ ۷۸۰ کار ابوشجاع بنا با نمودارهایی از بی‌توجهی و بی‌مبالاتی ابنای روزگار
پائین: یکی از مشبک‌های ظریف گچ‌بری بقعه احمدبن قاسم قم، قسمتی از آغاز دومین کتیبه کمربندی بنا نیز در تصویر دیده میشود

قسمتی از دومین کتیبه سرتاسری بقعه احمدبن قاسم - مشکی دیگر و قسمتی از آرایش‌های پیشانی یکی از صفتها نیز دیده می‌شود

دیده می‌شود که در پایان کتابه نخستین نام هنرمند پردازنده این اثر بدین صورت آمده است :
«عامل هذا المحراب علی بن محمد ابی شجاع» (ش ۱۰) .

۷۸۰ مزار احمدبن قاسم - قم

مزار احمدبن قاسم در جنوب قم خاکجای احمدبن قاسم بن احمدبن علی بن جعفر الصادق (ع) از دیرزمان در این شهر مورد احترام بوده است^{۱۳} . بنای کنونی

حدود بسیار از دست داده است (ش ۹) . دو تریج نیز بر جبهه صفت‌های شرقی و غربی گچ‌بری شده که لوحه‌ای چهار گوشه از نام‌های متبرک میان حاشیه‌ای باز از همان نام‌ها است .

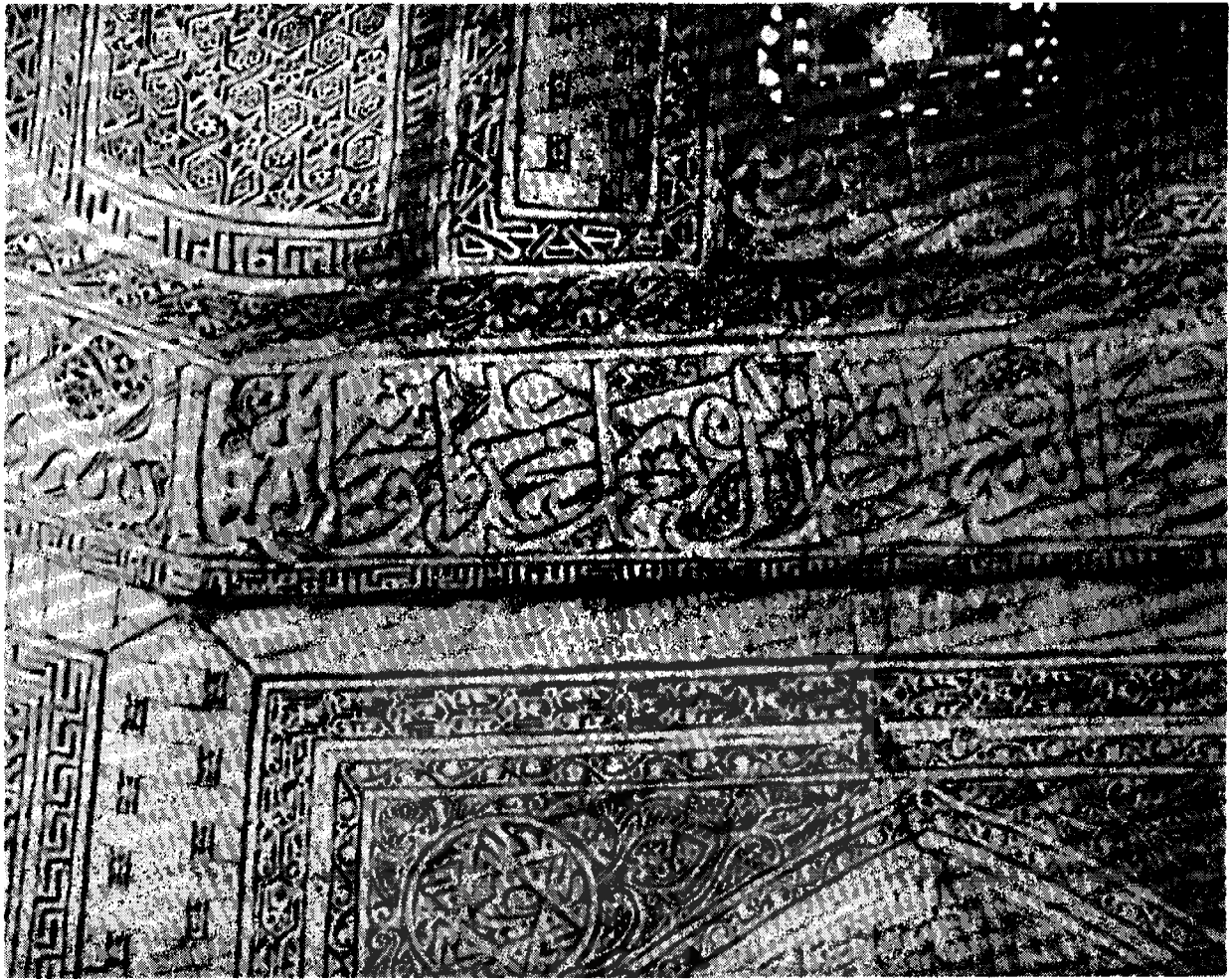
پس از اینها سومین کتیبه سرتاسری از آیات قرآنی است که در پایین آن نیز تا نزدیک سطح بقعه تزیینات «ملات» سازی و کنده کاری بر دیواره آجری با چهار «طاقچه» کوچک در چهار سوی بقعه از نقوش زیبایی گچی است .

در صفت جنوبی صورت محرابی با دو کتیبه ، بالائی به خط ثلث میان نقش و نگارهای متنوع و نام‌های متبرک از آیات قرآن و دومی به خط کوفی با عبارت «لا اله الا الله ، محمد رسول الله ، علی ولی الله»

و سپس نماهای شازده گانه با نقش و نگارهای گرداگرد آن و مشبك‌های ظریف و زیبای نورگیرهاست که تنها سه عدد آن سالم یا نیمه سالم برجای مانده و باقی فرو ریخته است . پس از آن کتیبه سرتاسری دوم در آغاز قسمت هشت ضلعی به خط ثلث در زمینه گل و بوته مشتمل بر نام مدفون و بانی و تاریخ بناست .

از زیباترین آرایش‌های بقعه تزیینات ظریف پیشانی صفتها و گوشوارها و قوسی‌های گوشوارهاست که در دو گوشوار حاشیه گرداگرد قوسی‌ها نام‌های متبرک و در آن دو دیگر نقوش ظریف و زیباست . افسوس که رنگ گچ با دود شمع‌ها و پیه‌سوزها و نفت‌سوزها در طی بیش از شش قرن تیره شده ، و جلوه خود را تا

۱۳ - تاریخ قدیم قم ، نوشته شده به سال ۳۷۸ ، ص ۲۲۵ . منتقلة الطالبیه : ص ۲۵۵ .

نام علی بن محمد بن ابی شجاع دریایان دومین کتیبه سرتاسری بقعه احمد بن قاسم، تاریخ بنای بقعه و قسمتی از تزیینات نماها و درگاهها نیز در دو سوی کتیبه دیده می‌شود

ژوبشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

قسمت مدور به خط کوفی در زمینه گل و بوته میان دو حاشیه زیبا که زیرین از نام‌های مقدس است به سبکی بدیع گچ‌بری شده که متن آن از آیات قرآنی است. پس از آن نماهای شاترده گانه بقعه است که هشت‌تای آن نورگیر بوده و با مشبک‌هایی بسیار زیبا و ظریف پوشانیده شده است (ش ۱۲). آرایش‌های این نماها که در طرح با یکدیگر جدا و در مجموع متناسق است به حق وصف ناکردنی است. زیر برخی مشبک‌ها عباراتی چون «الحمد لله» و «لا اله الا الله» به خط کوفی و زیر مشبک

که کار علی بن محمد بن ابی شجاع است ظریف‌تر و زیباتر و تمیزتر و گیرا تر و پر جلوه‌تر است (ش ۱۱) که متناسفانه با ویرانگری‌ها و بی‌مبالاتی‌های این‌ای روزگار و بی‌توجهی‌های مسئولان امور چنان‌که در تصویر دیده می‌شود آسیب‌ها دیده‌است. آرایش‌های سقف به قیاس بنای پیش‌ترنجی از گل و بوته و نقوش زیبا در نقطه مرکزی با کتابه‌ای گرد آن و زنجیره‌ای در حاشیه کتابه و سپس اشکال هندسی رنگ آمیزی شده بر بدنه سقف است. پس از آن نخستین کتیبه سرتاسری در پایین

مزار از آثار خواجه علی صفی است که به سال ۷۸۰ بنیاد شده و تزیینات ظریف آن از بهترین نمونه‌های هنر گچ‌بری قرن هشتم است. نمای درونی این بنا نیز همانند دونه‌ای پیش و بنا بر مرسوم معماری بناهای مشابه نخصت مربع با چهار صغه در چهار سو است که پس از چند متری با پیش آمدن گوشوارها به هشت گوشه تبدیل شده و سپس سقف مدور بر پایه آن بالا رفته است. جز آن که این بنا در گشادگی و وسعت و روشنی و سبک بنا بر آن دو دیگر امتیاز داشته و آرایش‌های آن نیز

تزئینات یکی از دو قوسی گوشوارای دیگر از بقعه احمد بن قاسم - نام «الله» در پایین این صفحه گچ بری و تزیین با نامهای مقدس در تزیینات پیشانی گوشوار دیده میشود

آرایش قوسی یکی از گوشوارهای بقعه احمد بن قاسم کار علی بن محمد بن ابی شجاع بنا

دو چهارگوشه زیبای دیگر نیز به خط پیرآموز در پایین هر دو سو دیده می شود که متن به آن خط عبارت « لا اله الا الله » و حواشی زنجیره ای گرداگرد نام های مقدس است .

این بنا نیز چنان که گفته شد از آثار خاندان علی صفی است . پس از این هم آثاری دیگر از آنان می شناسیم جز آن که کار این استاد نیست و بنابراین بقعه احمد بن قاسم آخرین اثر شناخته شده اوست .

میان این کتیبه و سومین کتیبه سرتاسری که در پایین بقعه از آیات قرآنی گچ بری شده پیشانی صهها و گوشوارها و قوسی های آنها همه آراسته به گچ بری ها و نقشی و نگارهای بسیار بدیع و زیباست که تزیین درپاره ای قوسی ها صهها و حواشی زنجیره ای گوشوارها و تزیینات لچکی های آنها با نام های متبرک . این آرایش ها در نوع خود بسیار کم نظیر است (ش ۱۵ و ۱۶) در درگاه ورود جنوبی جز هشت چهار گوشه از نام های مقدس که - قوسی های دوسوی آن را زینت بخشیده است

بالای درگاه ورود شمالی تاریخ بنا (فی محرم سنه ثمانین و سبعمایه) به خط ثلث گچ بری شده است .

پس از آن در آغاز قسمت هشت گوشه دومین کتیبه سرتاسری مشتمل بر نام و نسب مدفون و بانی به خط ثلث میان دو حاشیه زنجیره ای که زیرین از نام های مقدس است دیده می شود (ش ۱۳) . در پایان این کتیبه نام هنرمند آرایشگر بنا به این صورت آمده است :

«بمعمل بن محمد علی ابوشجاع البنا» (ش ۱۴) .